

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Jihomoravský kraj je vymezen okresy Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo a je rozdělen na 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. **Rozlohou 718 786 ha** a počtem obyvatel více než 1 226 tis. se Jihomoravský kraj řadí na čtvrté, resp. třetí místo v republice. Poloha kraje je z geografického hlediska poměrně výhodná díky jeho postavení na historickém spojení mezi jihem a severem Evropy. V rámci EU kraj sousedí se Slovenskem a Rakouskem, v rámci republiky s krajem Jihočeským, Vysočinou, Pardubickým, Olomouckým a Zlínským. Různorodé přírodní podmínky v kraji mají samozřejmě vliv na způsob využívání krajiny a na způsob života v konkrétní lokalitě. V rámci kraje lze rozlišit tyto čtyři odlišné charakteristiky základních krajinných typů:

- Rozsáhlé jeskynní komplexy Moravského krasu v severní části kraje, známé především propastí Macochou o hloubce 138,5 metrů, skalními úbočími a množstvím chráněných lokalit. Řada jeskyní této unikátní oblasti, která se řadí k ekologicky nejčistějším v ČR, je zpřístupněna a hojně navštěvována našimi i zahraničními turisty.
- Jižní část kraje je převážně rovinatá oblast polí, luk a vinic se zbytky lužních lesů podél řeky Dyje. Národní park Podyjí v jihozápadním cípu kraje je ukázkou výjimečně zachovalého říčního údolí v bohatě zalesněné krajině. Množství vodních ploch při řece Dyji mezi Znojmem a Břeclaví se stalo ideálním hnízdištěm vodního ptactva. Symbolem této části jižní Moravy je Pálava a Lednicko-valtický areál. Milovníci všech vodních sportů a rybaření navštěvují každoročně vodní dílo Nové Mlýny.
- Za řekou Moravou ve východní části se krajina postupně zdvihá do kopců Bílých Karpat. Tato biosférická rezervace patří k nejcenějším přírodním oblastem v Evropě.
- Přestože krajina v okolí Brna je ovlivněna existencí velké městské aglomerace, je okolí města považováno za jedno z nejkrásnějších v republice. Na severu k němu těsně přiléhají lesy Moravského krasu, na jihu jsou otevřené roviny jižní Moravy a přímo k hranicím města přiléhá Brněnská přehrada.

Na území kraje jsou dvě místa, která jsou zapsána do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Jako příklad soustavy lesů, luk a vodních ploch, skvěle doplněných romantickými stavbami chrámů a altánů a především zámky v Lednici a Valticích je třeba na prvním místě jmenovat Lednicko-valtický areál. Jedinečnost meziválečné moderní architektury zastupuje vila Tugendhat v Brně. Významnou součástí Jihomoravského kraje jsou také dvě biosférické rezervace UNESCO, a to Dolní Morava a Bílé Karpaty.

Nejvyšší nadmořskou výšku dosahuje území kraje v okrese Hodonín na trojmezí se Zlínským krajem a Slovenskem v blízkosti kóty Durda (842 m n. m.). Okres Břeclav se může pochlubit nejnižší položenou obcí Moravy Lanžhotem, na jehož katastru se nachází také nejnižší položený bod kraje - soutok řek Moravy a Dyje (150 m n. m.). Bohatou historii Jihomoravského kraje dokazují zdejší archeologická naleziště, zámky, hradní zříceniny, kostely a synagogy. Nedaleko Brna leží bojiště jedné z nejkrvavějších napoleonských válek, která je známá jako bitva tří císařů u Slavkova. Lidovou architekturu mohou návštěvníci poznat ve strážnickém skanzenu. Na území Jihomoravského kraje se také hojně udržují lidové slavnosti jako fašanky, hody, stavění májů a jarmarky. V regionu, který je znám vinařskou tradicí, se nachází řada unikátních vinařských staveb. V Příměticích je jeden z největších křížových sklepů na světě, nelze však opomenout ani památkově chráněné petrovské Plže a barokní sklepy v Pavlově.

Z celkové rozlohy kraje tvoří téměř **60 % zemědělská půda**, z níž připadá 82 % na ornou půdu. Nejvyšší stupeň zornění (podíl orné půdy na zemědělské) mají okresy Znojmo a Vyškov. Z hlediska výrobních oblastí je zemědělství zaměřeno především na obiloviny, řepku a kukuřici na zeleno a na siláž. Nadprůměrná úroveň přírodních předpokladů umožňuje nadále pokračovat v dlouhodobé tradici specializovaných oborů zemědělské výroby s vazbou na specifické regionální rysy. Je to především vinařství, ovocnářství a zelinářství. V kraji se nachází více než 90 % plochy vinic ČR. Vinohradnictví je rozvinuto především v okrese Břeclav, kde je téměř 50 % plochy všech vinic v ČR, ale i v okresech Hodonín, Znojmo a částečně také Brno-venkov. V rámci živočišné výroby zaujímá Jihomoravský kraj jedno z předních míst v chovu drůbeže a prasat.

Jihomoravský kraj patří k regionům s významným ekonomickým potenciálem. Vytvořený **hrubý domácí produkt** kraje představuje 10,9 % hrubého domácího produktu České republiky. Dosažená výše podílu HDP téměř odpovídá podílu obyvatelstva kraje na obyvatelstvu ČR, který činí 11,3 %.

Vzhledem k průmyslové tradici Brna a jeho okolí má stále významné postavení v ekonomice kraje průmysl, který se na celkové hrubé přidané hodnotě kraje podílí 25,2 %, na další tradiční odvětví především jižních oblastí kraje, zemědělství, připadá pouze 2,6 %. Na stavebnictví připadá 6,4 % a rozvíjející se služby se na HPH podílí 65,8 %.

Jihomoravský kraj jako celek má relativně **kvalitní ovzduší**. Znečištění ovzduší, hluk a podobné nepříznivé vlivy jsou pouze lokálního charakteru, především u velkých průmyslových center. Z tohoto hlediska dosahuje nepříznivých hodnot emisí znečišťujících látek především okolí Brna. Podíl na znečištění má rovněž vzrůstající

množství automobilů, zejména ve velkých městech. V kraji narůstá počet obyvatel, využívajících napojení na kanalizaci s čistírnou odpadních vod, což je mimo jiné jedna z cest, jak zlepšit silné znečištění části vodních toků Moravy, Dyje a Svratky. Problematice ochrany životního prostředí je v Jihomoravském kraji věnována značná pozornost.

K 31. 12. 2023 v kraji žilo **1 226 749 obyvatel**, což představuje 11,3 % celkového počtu obyvatel ČR. Ve složení obyvatelstva podle pohlaví měly převažující podíl ženy, na 1 000 mužů připadlo 1 043 žen. Je to ovlivněno především strukturou města Brna, kde žije na 1 000 mužů 1 064 žen. Z hlediska věkové struktury obyvatelstva lze v roce 2023 proti roku předchozímu sledovat nárůst počtu obyvatel ve věkové skupině 15–64 let (oproti roku 2022 o 1,1 %) a ve skupině 65letých a starších (o 1,3 %). Ve skupině dětí ve věku 0–14 let došlo k poklesu, a to o 1,0 %. Index stárí (poměr počtu obyvatel 65letých a starších k obyvatelstvu mladšímu 15 let) dosáhl v roce 2023 hodnoty 126,5 (123,6 v roce 2022). Zatímco u žen dosáhl v roce 2023 index stárí hodnoty 150,8, u mužů to bylo pouhých 103,2. Tento rozdíl je způsobený zejména nižším průměrným věkem zemědělských mužů.

Významnou součástí regionální spolupráce, podporovanou zejména ze strany Krajského úřadu Jihomoravského kraje, je vytváření mikroregionů. Vznik mikroregionů je důležitým a pozitivním trendem pro společné prosazování zájmů a záměrů zejména venkovských obcí s cílem dosažení žádoucích změn ve všech obcích určitého území. Nadále se rozvíjí také přeshraniční spolupráce v euroregionu Pomoraví, který sdružuje regiony Weinviertel, Jižní Morava a Západní Slovensko. Většina těchto oblastí se vyznačuje intenzivní zemědělskou činností. Výjimku tvoří městské aglomerace Vídně, Brna a Bratislavy, kde je koncentrována průmyslová a obchodní činnost. Rozvoj euroregionu Pomoraví a přeshraniční spolupráce, podpora koncepčního rozvoje území, rozvoje spolupráce na euroregionální úrovni, zejména v oblasti vědy, školství, zdravotnictví, sociálních služeb, kultury a sportu patří také mezi hlavní priority rozvoje Jihomoravského kraje.

Přirozené spádové centrum celé jižní Moravy je krajská metropole Brno, ležící na soutoku Svratky a Svitavy. Město s významným regionálním postavením, situované na křižovatce dálnic ve směru Praha, Vídeň, Bratislava a Olomouc, je střediskem tradičních mezinárodních výstav a veletrhů, které potvrzují jeho status rušného mezinárodního obchodního centra. Druhé největší město republiky má také značný nadregionální význam. Je jednak sídlem řady institucí celostátního významu, především soudnictví, ale i významným centrem kultury a vysokého školství.

Počet zaměstnanců v podnicích se sídlem pracoviště v kraji v roce 2022 vzrostl. Dosaženou **průměrnou mzdou** zaměstnance **37 183 Kč** na fyzické osoby je úroveň Jihomoravského kraje pod průměrem za ČR (38 096 Kč).

Podle výsledků výběrového šetření pracovních sil je míra ekonomické aktivity obyvatelstva mírně pod republikovým průměrem, v Jihomoravském kraji je celkem 565,8 tis. zaměstnaných osob. Nejvíce osob je zaměstnáno ve zpracovatelském průmyslu (133,4 tis. osob) a odvětví velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel (59,4 tis. osob).

Podle údajů MPSV počet uchazečů o zaměstnání v roce 2023 vzrostl. **Podíl nezaměstnaných osob** hodnotou **4,37 %** stále patří k nejvyšším v republice. Jihomoravský kraj se zařadil na 4. místo ze čtrnácti krajů. Nabídka volných míst klesla, v průměru se v kraji o jedno pracovní místo uchází 2,0 zájemce.

Z hlediska dopravy má Jihomoravský kraj důležitou tranzitní funkci. Kostru dopravního systému tvoří dálnice I. třídy D1, D2 a dálnice II. třídy D46, D52. Významný dopravní uzel v případě silniční, dálniční a železniční dopravy a integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje představuje město Brno. Civilní letiště v Brně–Tuřanech je však celoročně schopno přijímat všechny typy letadel. Krajem prochází dva hlavní železniční koridory propojující země EU a město Brno je členem sdružení evropských měst se zájmem o vybudování rychlé železnice. Zvyšující se intenzitu zejména silniční dopravy lze doložit počtem evidovaných 679 tis. osobních a 88 tis. nákladních automobilů v roce 2023 v kraji. Husté silniční dopravě slouží dálnice a silnice v úhrnné délce 4,4 tis. km.

Z pohledu mezinárodního turismu mají na území kraje přední postavení krajinné a kulturně historické areály, a to Lednicko-valtický, Moravský kras a Slavkovské bojiště. Podobné postavení se svými kulturními památkami zaujímá i metropole Brno. Mezi přírodními atraktivitami vyniká Národní park Podyjí. Na území kraje přitahuje návštěvníky celá řada významných kulturních a společenských atraktivit, které jsou velmi přínosné pro rozvoj cestovního ruchu. K přednostem kraje z tohoto hlediska patří vinařská turistika a nezaměnitelný charakter dodávající kraji folklórní tradice a lidová kultura. Kladně v tomto směru působí na jihu Moravy i cykloturistika, a to i v mezinárodním kontextu (Moravsko-slezská dálková cyklotrasa, Greenways, Jantarová stezka, cyklotrasa Brno - Vídeň).

Nabídku ubytovacích služeb v kraji zabezpečuje **1 001 hromadných ubytovacích zařízení**, jako jsou hotely, motely a kempy. V nich se v roce 2023 ubytovalo 2,2 mil. hostů a z tohoto počtu bylo 31,9 % cizinců.

Zdravotní péče v kraji je zabezpečena sítí **20 nemocnic akutní péče** i dostatečným počtem ostatních samostatných zdravotnických zařízení, samostatných ordinací lékařů a lékáren, popřípadě výdejen léků.

K pozitivům kraje patří dostatečná síť předškolních a školských zařízení. Děti v předškolním věku svěřují rodiče **686 mateřským školám**, základní vzdělání poskytuje **492 základních škol**, z nichž převážná část žáků přechází na další studium do **128 středních škol**. Snahou středního a učňovského školství je zabezpečení provázanosti nabídky středního školství s potřebami trhu práce.

Na nadprůměrné vzdělanostní úrovni obyvatel v kraji má podíl i kvalitní systém vysokého školství. Potřebné vzdělání poskytují studentům veřejné i soukromé vysoké školy v Brně, Znojmě a Lednici, opomenout nelze ani význam Univerzity obrany v Brně.